

KATEGÓRIA 8

Milí korešpondáči!

Prinášame Vám úlohy desiateho ročníka našej tradičnej chemickej súťaže. Prvé kolo začneme netradične – medicínsky, pokračovať budeme chemicky. Veríme, že úlohy budú pre Vás inšpiratívnou výzvou, zdrojom príjemnej zábavy a studnicou nových vedomostí.

Prajeme Vám veľa chuti do práce ☺.

Klub chemikov pri GLS

Úloha 1 (32 b)

V prvej úlohe sa dozviete niekoľko zaujímavých informácií o antibiotikách, antiseptikách, analgetikách a antipyretikách.

Úloha A) (17 b)

Vašou úlohou je v nasledujúcom texte nahradiť písmená správnymi slovami alebo číslami. Vyberajte ich iba zo zátvorky pod textom a do odpovedového hárka ich zapíšte v správnom gramatickom tvare. Žiadne slovo nedopĺňajte viackrát.

Antibiotiká sú látky, ktoré a rast mikroorganizmov alebo ich usmrcujú. Sú používané najčastejšie na liečbu b chorôb, vďaka ich c účinku. V roku d objavil nemecký vedec E. de Freudenreich antibakteriálny účinok sekrétu, ktorý skúmal. Míľnikom v antibiotickej liečbe bol však rok e, keď Alexander Fleming izoloval penicilín z f *Penicillium notatum*.

Antiseptiká sú liečivá zneškodňujúce g mikroorganizmy v prostredí živých tkanív, na ranách, slizniciach a na koži. Pôsobia antibakteriálne na široké h organizmov. Rušivo zasahujú do i mikroorganizmov alebo menia stav ich j, a tým narušajú delenie buniek. Podstatou účinku je koagulácia bielkovín, porucha k buniek a blokáda životne dôležitých enzýmov.

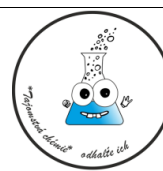
Analgetiká sú lieky, ktoré tlmia bolesť, teda spôsobujú l. Delia sa na: m analgetiká, ktoré tlmia zápal a n analgetiká, ktoré pôsobia na centrálny nervový systém. Kým o indikuje výlučne lekár, viaceré protizápalové lieky si pacienti môžu zakúpiť v lekárni v rámci voľného predaja.

Antipyretiká sú lieky, ktoré p zvýšenú telesnú teplotu, ktorá je súčasťou r reakcie tela na infekciu. Najbežnejšie antipyretiká sa používajú predovšetkým ako analgetiká, ktoré majú súčasne aj antipyretické vlastnosti.

(metabolizmus, imunitný, analgéria, infekčný, neopioidný, patogénny, huba, 1888, spomaľovať, permeabilita, antimikrobiálny, znižovať, opiát, spektrum, protoplazma, opioidný, 1928)

Úloha B) (10 b)

Predchádzajúca úloha obsahovala niekoľko odborných medicínskych pojmov, ktoré lepšie pochopíte vyriešením nasledujúcej úlohy. Ku každému pojmu priradte správnu charakteristiku. Do odpovedového hárka zapíšte k danému číslu len prislúchajúce písmeno.

KATEGÓRIA 8

1) inhibítor	a) látková premena
2) patogén	b) proces zrážania častíc
3) protoplazma	c) priepustnosť
4) koagulácia	d) choroboplodný zárodok
5) permeabilita	e) výstelka endodermálneho pôvodu
6) analgézia	f) látka spomaľujúca alebo zastavujúca chemické reakcie
7) penicilín	g) živá hmota bunky
8) metabolizmus	h) biokatalyzátor
9) sliznica	i) stav bez bolesti
10) enzým	j) prvé antibiotikum

Úloha C) (5 b)

Medicínsku sekciu ukončíme krátkou „rozhodovačkou“. Posúďte pravdivosť nasledujúcich tvrdení. Do odpovedového hárka zapíšte len písmeno „P“, ak je tvrdenie pravdivé, alebo písmeno „N“, ak je tvrdenie nepravdivé.

- Liek penicilín má veľmi vysokú toxicitu pre ľudský organizmus.
- Streptokokovú faryngitídu vyliečia antibiotiká.
- Morfín sa definuje ako opiát.
- Žiadne antibiotiká neinhibujú syntézu bunkovej steny.
- Liečivo diklofenak, používané vo forme krému Voltaren, je analgetikum.

Úloha 2 (26 b)

Po náročnej medicíne prichádza na rad nepoškvrnená chémia 😊. K jednotlivým vzorcom zlúčenín doplňte ich systémové názvy a priradte správne triviálne názvy. Do odpovedového hárka k písmenu symbolizujúcemu vzorec zapíšte správny systémový názov a priradte číslo zodpovedajúce triviálnemu názvu.

vzorec zlúčeniny	triviálny názov zlúčeniny
a) MnO_2	1) tridymit
b) KCl	2) kyselina soľná
c) Cu_2O	3) molyzit
d) Fe_2O_3	4) sasolín
e) HCl	5) magnezit
f) H_3BO_3	6) manganozit
g) NaNO_3	7) čílsky liadok
h) HgS	8) burel
i) MnO	9) sylvín
j) MgCO_3	10) kuprit
k) FeCl_3	11) anglesit
l) SiO_2	12) krveľ
m) PbSO_4	13) rumelka

Úloha 3 (42 b)

Chemická reč sa nezaobíde bez názvov a značiek prvkov. Veríme, že sa aj vďaka tejto súťaži nejaké nové značky naučíte.

Úloha A) (33 b)

Táto úloha preverí Vaše kombinačné schopnosti. Z písmen **B, E, S, N, I** vytvorte všetky možné dvoj písmenové značky chemických prvkov. Prezradíme, že ich je jedenásť. Do odpovedového hárka v ľubovoľnom poradí zapíšete všetky vytvorené chemické značky prvkov (rozlišujte veľké a malé písmená) a uveďte k nim slovenský i latinský názov prvku. Upozorňujeme, že latinské názvy prvkov neobsahujú dlžne.

Úloha B) (5 b)

Z jedenástich prvkov odhalených v úlohe 3 A) vyberte tie, ktoré zodpovedajú nižšie uvedeným charakteristikám. Do odpovedového hárka zapíšete však protónové číslo zodpovedajúce príslušnému prvku.

- a) jediný vzácny plyn
- b) prvok bloku „s“
- c) aktinoid
- d) prvok tretej periódy
- e) kovový prvok štvrtej periódy

Úloha C) (4 b)

Záverečná „chuťovka“ bude tiež o prvkoch. V každej vete nájdite slovenský názov jedného chemického prvku a do odpovedového hárka správne zapíšete jeho chemickú značku. Upozorňujeme, že v názvoch, ktoré sú vo vetách ukryté, nemusí byť dodržaná gramatika ani diakritika.

- a) V krásnej óde autor vyzdvihuje slovenský národ.
- b) Janko, počujúc hromy, utekal domov ešte rýchlejšie.
- c) Dar z Energylandie nás potešil.
- d) Jankin manžel Ezop napísal bájkú o havranovi a líške.